

Тенденція раннього юнацького віку до прояву емпатії проявляється в сприйнятливості юнаків до процесу ідентифікації.

Із всього вищевикладеного можна зробити висновок, що протіканню процесу ідентифікації у підлітків і юнаків сприяють такі компоненти емоційної підструктури, як встановлення позитивного емоційного зв'язку з об'єктом ідентифікації, виникнення симпатії до нього, емпатичні переживання суб'єкта під час акту ототожнення з об'єктом наслідування. Емоційна складова процесу ідентифікації продуктивніше функціонує у підлітковому віці. Однак тенденція раннього юнацького віку до прояву емпатії свідчить, що юнаки сприйнятливі до процесу ідентифікації. Вивчення інформаційної, мотиваційної, операційної складових та їх підструктур в наших дослідженнях допоможе виявити вікові особливості протікання процесу ідентифікації у підлітків і юнаків.

Використана література:

1. Гаврилова Т.П. О воспитании нравственных чувств. – М.: Знание, 1984. – 79 с.
2. Гозман Л.Я., Ажгихина Н.И. Психология симпатий. – М.: Знание, 1988.
3. Диагностика личности учащегося в коллективе: Метод. рекомендации для учителей и студентов педагогических институтов / Сост. Т.И.Пашукова. – Кировоград: КГПИ, 1989. – 20 с.
4. Методы исследования межличностного восприятия: Спецпрактикум по социальной психологии / Под ред. Г. М. Андреевой, В. С. Агеева. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1984. – 104 с.
5. Фрейд З. Психологические этюды: Перевод.- Минск: Беларусь, 1991. – 604 с.
6. Шибутани Т. Социальная психология. Пер. с англ. Б. В. Ольшанского. – Ростов н / Д.: изд-во “Феникс”, 1998. – 544 с.

Аннотація

В работе описаны подструктуры эмоциональной составляющей процесса идентификации в подростковом и раннем юношеском возрасте.

Козловська А.В.

ОРГАНІЗАЦІЙНА СВІДОМІСТЬ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Поглиблення вивчення проблем ефективного управління соціальними процесами, управління організацією, підприємством призвело до появи великої кількості різних термінів, серед яких такі, як “організаційна культура”, “організаційна поведінка”, “організаційний клімат”, “організаційна діяльність” та ін., найменш відоме “організаційна свідомість”.

Ці поняття широко використовуються у таких науках як психологія, соціологія, менеджмент та ін. Однак, незважаючи на матеріал, накопичений сучасною вітчизняною та світовою теоретичною думкою щодо організаційної свідомості, спроб його філософського узагальнення з метою виявлення закономірностей становлення та розвитку організаційної свідомості не здійснювалося.

Питання з проблем організаційної свідомості, як форми суспільної свідомості можна дослідити завдяки вивченню праць, присвячених гносеологічним питанням суспільної свідомості. Матеріал для аналізу знаходимо у роботах Б. А. Грушина, В. Д. Попова, А. Г. Спіркина, А. К. Уледова, Б. А. Чагіна, та ін.

Беручи до уваги майже повну відсутність спеціальних досліджень, присвячених проблемі організаційної свідомості, окремо треба розглядати ідеї, подані у роботах В. П. Беха, А. А. Богданова, М. Вебера, В. І. Вернадського, Е. Дюркгейма, Н. В. Крохмаль.

Наприклад, однією з перших концептуальних спроб побудувати загальне вчення про організації можна вважати, як відомо, тектологію (загальна організаційна наука), яка розроблена А. А. Богдановим. Дослідження В. П. Беха присвячені механізму самоорганізації соціального світу. Н. В. Крохмаль обґрунтовує організаційні рівні системи саморегуляції та форми їх закріплення свідомості.

Актуальність дослідження такого явища, як організаційна свідомість пов'язана зі змінами, як позитивними так і негативними, що відбуваються у суспільстві: широкомасштабними технологічними інноваціями, національними кризами, військовими конфліктами, глобальними інтеграціями. Ці якісні зміни ведуть до трансформації суспільної свідомості, яка являє собою сукупність ідей, поглядів, уявлень, теорій, почуттів, ілюзій та помилок суспільства. Суспільна свідомість виражає ступінь усвідомлення людиною оточуючого світу, своєї сутності та сенсу існування. Історія розвитку суспільної свідомості є історія послідовного проникнення людини у сутність та сенс свого існування.

Суспільна свідомість має свою структуру, яка в значній мірі є відображенням структури суспільного буття. В наслідок багаторівневості та багатосторонності суспільного буття, в суспільній свідомості виділяють різні форми свідомості: економічну, політичну, моральну, естетичну, екологічну та ін. Суспільна свідомість та її форми співвідносяться як рід та вид.

На наш погляд є необхідність визначення організаційної свідомості як форми суспільної свідомості, так як її формування має свою специфіку, залежить від конкретних форм та прийомів розповсюдження.

Найбільш загальні об'єктивні основи для виділення тієї чи іншої форми суспільної свідомості можна визначити такі: 1) наявність свого предмету відображення; 2) спеціальний характер відображення; 3) виконання певної соціальної функції; 4) особливий зв'язок з базисом суспільства [8;105].

Організаційна свідомість загалом відповідає усім цим умовам.

Отже, необхідно визначити зміст та сутність, предмет відображення, функції, рівні та форми закріплення організаційної свідомості.

Зміст явища – це певним чином упорядкована сукупність елементів та процесів, що утворюють дане явище. Наприклад, зміст політичної свідомості розкривають політичні ідеї відносно завоювання, утримання та використання влади, що

закріплюються у політичних програмах, деклараціях тощо. Зміст релігійної свідомості складають міфологічні ідеї, вірування, специфічні почуття, в основі яких лежить віра у надприродне. Форми закріплення релігійної свідомості – молитви, культові дії, обряди, жертвоприношення тощо. Зміст же організаційної свідомості можна визначити так: сукупність ідей, поглядів відносно упорядкування та спрямування діяльності тієї чи іншої системи. Формами закріплення можуть бути засоби управління, а саме розпорядження, настанови тощо.

Смисл, тобто сутність форм свідомості можна виявити, визначивши предмет відображення тієї чи іншої форми свідомості. Наприклад, предмет відображення правової свідомості – правові норми та відносини, що закріплені певними державними актами. Сутність правової свідомості у осмисленні юридичних норм, прав та обов'язків, тобто суспільного правопорядку. Предмет відображення моральної свідомості – моральні норми та установки, які регулюють взаємовідносини між індивідами, особистістю та суспільством. Сутність моральної свідомості полягає в осмисленні цих норм та установок.

Предмет відображення організаційної свідомості – сукупність процесів та дій, що призводять до утворення та удосконалення взаємозв'язків між частинами цілого. Сутність організаційної свідомості полягає у осмисленні процесу внутрішнього упорядкування, узгодженості взаємодії більш менш диференційованих та автономних частин цілого, що обумовлена його побудовою.

Спільними функціями для усіх форм суспільної свідомості є світоглядна та регулятивна тобто функції які визначають, спрямовують та корегують діяльність та відношення людей до дійсності, один до одного, людини та суспільства.

Але для кожної форми суспільної свідомості властива специфічна соціальна функція. Наприклад, релігійна свідомість виконує ілюзорно-компенсаторну функцію, наукова свідомість – пізнавальну та евристичну, естетична свідомість – гедоністичну та катарсичну тощо.

В нашому випадку організаційна свідомість виконує функцію упорядкування взаємодіючих частин організації, та спрямування діяльності організації у напрямку її відповідності умовам оточуючого середовища.

Класично розмежовують два рівні суспільної свідомості: теоретична та повсякденна свідомість. Основний критерій – глибина проникнення у об'єктивну сутність явища самоорганізації соціального світу. Повсякденна зупиняється на його поверхні, теоретична – проникає до усвідомлення сутності сторін цього явища. Повсякденна організаційна свідомість базується на безпосередньому досвіді практичної діяльності людей способом організації освоєння світу. Теоретичний рівень відображає наукові досягнення тектології.

Одним з критеріїв визначення меж суспільної свідомості та її структури є структура суспільних відносин, у відповідності до яких люди створюють принципи, ідеї та категорії. Це дає право стверджувати, що організаційним відносинам

відповідає організаційна свідомість, економічним відносинам – економічна свідомість, політичним – політична, правовим – правова, моральним – моральна тощо.

Організаційна свідомість тісно пов'язана з базисом суспільства та засобом виробництва у цілому – впливає на продуктивні сили та виробничі відносини, які в свою чергу формують організаційну свідомість.

Весь зміст життя людства А. А. Богданов (перефразував слова Енгельса, що зміст життя у виробництві людей, речей та ідей, а у терміні “виробництво”, на його думку, міститься поняття організуючої дії) вбачав у організації зовнішніх сил природи, організації людських сил та організації досвіду. “У людства немає іншої діяльності, окрім організаційної, немає інших завдань окрім організаційних... Якщо суспільство, класи, групи руйнуюче стикаються, дезорганізуючи один одного, то саме тому, що кожний такий колектив прагне організувати світ та людство для себе, по-своєму... Це – боротьба організаційних форм” [1;85]. Виходить, що усі інтереси людства можна розглядати через організаційну призму світосприйняття особистості.

В якості інших критеріїв виділяються види духовної діяльності та їх функції, що обумовлені потребами суспільства. Види діяльності людей, спрямовані на виробництво та розповсюдження ідей і поглядів, обумовлюють диференціацію суспільної свідомості на відповідні сфери. Частіше за все виділяють три сфери суспільної свідомості: наука, ідеологія та суспільна психологія.

Незаперечний факт існування організаційної науки – тектології, системи знань у галузі управління, вже говорить про правомірність виділення організаційної свідомості у відносно самостійну форму суспільної свідомості.

Також набуває самостійного значення як вид суспільної психології й психологія організаційна.

Якщо розглядати організаційну свідомість у соціологічному зрізі, з точки зору конкретних існуючих організацій, то можна стверджувати, що кожній з них властива організаційна ідеологія, що виражає ідеї, інтереси, ідеали її суб'єктів, та забезпечує ідейну згуртованість, мобільність та життєстійкість організації.

Відома й інша система критеріїв відокремлення форм суспільної свідомості. Так, наприклад суспільно-історична практика виступає як безпосередня об'єктивна основа, що визначає усю багатоманність форм відображення суспільного буття у суспільній свідомості. В силу цього суспільно-історичну практику правомірно розглядати в якості не тільки безпосередньої, але й загальної об'єктивної основи диференціації суспільної свідомості [4;35]. Це дозволяє розглядати становлення організаційної свідомості як форми суспільної свідомості в результаті відображення суспільно-історичної практики раціональної організації, упорядкування.

Різні форми суспільної свідомості історично склалися на основі розвитку пізнавальної діяльності окремих людей, під впливом життєвої необхідності духовного осягнення суспільством різних сфер природної та соціальної дійсності.

Процес формування організаційної свідомості можна прослідити, використавши рівні систем саморегуляції соціальних процесів, критерієм поділу яких є форма закріплення та передачі смислу. Н. В. Крохмаль виділяє архетипний, нормативний та семантичний рівні. Відповідно до рівнів існування смислів система саморегуляції здійснює специфічний алгоритм організаційного впорядкування відносин у суспільстві, а саме: на архетипному рівні – регулювання; на нормативному рівні – управління; на семантичному рівні – керівництво [2;137].

Отже, організаційна свідомість – це сукупність організаційних ідей, знань, поглядів, почуттів та ін. відносно упорядкування та спрямування діяльності тієї чи іншої системи.

Подальшими розвідками в аналізі організаційної свідомості можуть бути проблеми її формування в умовах становлення інформаційної цивілізації.

Використана література:

1. Бех В.П. Социальный организм: философско-методологический анализ. – Запорожье: Тандем-У, 1998. – 186 с.
2. Богданов А.А. Тектология: (Всеобщая организационная наука). – В 2-х книгах. – М.: Экономика, 1989. – Кн.1. – 309 с.
3. Грушин Б.А. Структура и состав общественного сознания // Социологические исследования, 1983. – № 4. – С. 17-28
4. Крохмаль Н.В. Историчні форми саморегуляції соціального процесу. – Запоріжжя: “Просвіта”, 2004. – 148 с.
5. Общественное сознание и его формы / Под общ. ред. В. И. Толстых. – М.: Политиздат, 1986. – 366 с.
6. Попов В.Д. Экономическое сознание: сущность, формирование и роль в социалистическом обществе. – М.: Мысль, 1981. – 239 с.
7. Социальная философия. Учебник // Под общ. ред. В. П. Андрущенко, Н. И. Горлача – Киев-Харьков: «Единорог», 2002. – 736 с.
8. Уледов А.И. Общество и сознание. – М.: Прогресс, 1984. – 314 с.
9. Философский энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1989. – 814 с.
10. Чагин Б.А. Структура и закономерности общественного сознания. – Л.: ЛГУ, 1982. – 246 с.

Аннотація

В статті представлений філософський аналіз громадського свідомості, предпринята спроба обґрунтувати сутність і форми функціонування організаційного свідомості.

Кузьменко В.У.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДОМІНАНТНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ У ДИТИНИ 3-7 РОКІВ

Актуальною проблемою сьогодення є проблема розвитку індивідуальності, в контексті якої вкрай важливим стає вивчення механізмів цього процесу в дошкільному дитинстві. При вивченні закономірностей розвитку індивідуальності дитини 3-7 років для нас було важливим з'ясувати особливості становлення